

СТАНОВИЩЕ

от доц.д-р Калоян Дамянов , Софийски университет „Св.Климент Охридски“,
Факултет по науки за образованието и изкуствата

за дисертационен труд на тема:

„Влияние на пола при избор на образование и професия от лица със специални
потребности“

За присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1.Педагогически науки, професионално направление 1.2 Педагогика, докторска програма „Специална педагогика“ (на английски език)

Докторант: **Александра Христос Андреу**

Научен ръководител: доц.д-р Данка Щерева Николова

1. Общо представяне на процедурата и дисертацията

Настоящото становище е изготвено на основание **Заповед на Ректора на Софийски университет „Св.Климент Охридски“ №РД-38-683 от 05.11.2025г.** с която съм определен за член на научно жури по процедура за присъждане на ОНС „доктор“ на Александра Христос Андреу, редовен докторант по професионално направление 1.2.Педагогика (Специална педагогика) с обучение на английски език. На първото заседание на научното жури, проведено на 17.11.2025г.с Протокол №1 бях определен за изготвяне на становище в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на Софийски университет „Св.Климент Охридски“.

Докторантката е допусната до публична защита след успешно преминаване на проверка за оригиналност и покриване на минималните национални изисквания, което е удостоверено с решенията на научното жури.

Дисертационният труд е с обем **227 страници**, разработен е **на английски език** и включва теоретична и емпирична част, структурирани логично и последователно. Темата е ясно формулирана и насочена към сравнително слабо изследвана, но изключително

значима област – управленските и консултативните подходи в образованието на възрастни с интелектуални нарушения.

2. Актуалност на темата

Актуалността на представения дисертационен труд се обосновава чрез три основни, диалектично свързани аспекта: научно-теоретичен, обществено-политически и практико-приложен. В контекста на съвременните европейски образователни парадигми, обучението на възрастни лица с интелектуални затруднения се трансформира от изолирана социална дейност в ключов структурен компонент на политиките за перманентно образование (учене през целия живот). Тази концептуална промяна е в пряка корелация с процесите на изграждане на приобщаващи общества, утвърждаването на правосубектността на хората с увреждания и интензифицирането на фокуса върху активното гражданско участие и социалната интеграция като детерминанти на качеството на живот.

В научно-теоретичен план изследването притежава висока стойност, тъй като се ситуира в интердисциплинарното пространство между специалната педагогика, андрагогиката, образователния мениджмънт и психологическото консултиране. В специализираната литература се констатира дефицит на широкообхватни емпирични проучвания, рефериращи към лицата с интелектуални затруднения в зряла възраст – категория, която традиционно попада извън фокуса на академичния дискурс. Поставянето на акцент върху управленските стратегии и консултативните модели в специализираните структури за тази целева група кореспондира с обективната научна необходимост от детайлен анализ на факторите, определящи организационната ефективност, лидерските подходи и механизмите за психологическа и педагогическа подкрепа.

В обществено-политически аспект изследването кореспондира с европейските и международните политики за приобщаване и недискриминация, както и с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Дисертационният труд възприема съвременната правозащитна парадигма, която разглежда увреждането като резултат от взаимодействието между индивидуалните особености и средовите бариери, и тематизира образованието на възрастни с интелектуални нарушения като условие за упражняване на основни права – на обучение, трудова реализация, социално участие и независим живот.

В практико-приложно отношение актуалността се проявява чрез акцента върху ролята на директора и консултанта като ключови фигури за ефективното функциониране на образователните структури. Управленските решения, организационната култура и консултативната подкрепа се разглеждат като определящи фактори за автономността, социалната реализация и качеството на живот на възрастните с интелектуални нарушения. В този смисъл дисертационният труд има висока приложна стойност и стратегическо значение за развитието на приобщаващото образование и съвременната специална педагогика.

3. Познаване на проблематиката

Докторантката демонстрира много добро и концептуално осмислено познаване на изследваната проблематика, което се проявява в логично изградената теоретична рамка и в умението да интегрира различни научни полета в единна аналитична перспектива. Теоретичната част на дисертационния труд се основава на широк и представителен корпус от класически и съвременни научни източници на гръцки и английски език, включително монографии, научни статии и стратегически документи, релевантни към ученето през целия живот и образователните политики за хората с увреждания. Това свидетелства за устойчиво библиографско покритие и ориентация към международния научен дебат.

Авторката показва стабилна теоретична култура в областта на ученето през целия живот и образованието на възрастни, като разглежда тези процеси не само в педагогически, но и в социален контекст, свързан с гражданското участие, социалната интеграция и развитието на автономността. Усвоени са ключови концептуални разграничения, които позволяват ясно позициониране на образователните структури за възрастни с интелектуални нарушения в рамките на съвременните европейски и национални политики.

По отношение на управлението и лидерството в образователните структури докторантката демонстрира добро познаване на основните управленски и лидерски модели и способност да ги адаптира към спецификата на институции, работещи с възрастни с интелектуални нарушения. Анализът се отличава със стремеж към систематизация и терминологична прецизност, като особено ясно е открояена ролята на

директора като ключов фактор за организационна ефективност, координация на екипа и устойчивост на образователните практики.

Задълбочено е и познаването на консултирането в специалната педагогика, разглеждано като структурен компонент на образователната среда, а не като допълваща услуга. Авторката анализира функциите на консултирането, бариерите пред консултативния процес, професионалния профил на консултанта и възможностите на дистанционното консултиране, като подчертава значението му за социално-емоционалното функциониране и адаптацията на възрастните с интелектуални нарушения.

Впечатление прави ясно изразената интердисциплинарна ориентация и системното разбиране на проблематиката, както и последователната връзка между теоретичния анализ и емпиричната част на изследването. Теоретичните модели и понятия служат като основа за формулиране на изследователските въпроси и за интерпретация на получените данни, което е показател за научна компетентност и зряло владение на темата.

4. Методология на изследването

Методологичната рамка на дисертационния труд е изградена последователно и аргументирано, в пълно съответствие с поставените цели, задачи и изследователски въпроси. Авторката избира смесен изследователски дизайн, съчетаващ количествени и качествени подходи, което е методологически оправдано с оглед на комплексния характер на изследваната проблематика – управленските и консултативните подходи в образованието на възрастни с интелектуални нарушения. Този дизайн позволява едновременно идентифициране на общи тенденции и задълбочено разбиране на професионалните практики и интерпретации на участниците.

Количественото изследване обхваща 120 преподаватели от образователни структури за възрастни с интелектуални нарушения в Централна Гърция, подбрани чрез целенасочена извадка с оглед на професионалния им опит и ангажираност. Използваният въпросник е съобразен с целите на изследването и включва ясно структурирани индикатори, чрез които се анализират приносът на ученето през целия живот, ролята на директора и консултанта, както и ползите и бариерите пред консултирането. Чрез количествения анализ са установени закономерности и зависимости между изследваните променливи, включително във връзка с демографските характеристики.

Качественото изследване включва 12 директори и консултанти и допълва количествените резултати чрез полуструктурирани интервюта, които позволяват задълбочен анализ на управленските и консултативните практики в реален контекст. Интервютата са проведени при спазване на основните етични принципи на научното изследване. Надеждността и валидността на инструментите са осигурени чрез пилотно проучване и статистическа обработка на данните със SPSS (версия 21), като са използвани адекватни описателни и инференциални методи.

Методологичната строгост на изследването се подсилва чрез прилагането на методологическа триангулация, която позволява взаимно допълване и проверка на количествените и качествените данни. В обобщение може да се заключи, че методологичният апарат е добре обоснован и коректно приложен, а демонстрираната методологическа компетентност гарантира надеждността на резултатите и тяхната приложимост както в теоретичен, така и в практико-приложен план.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд притежава ясно изразени научни и научно-приложни приноси, сред които могат да се открият:

- систематизация на управленски и лидерски модели, приложими в образованието на възрастни с интелектуални нарушения;
- анализ на ролята на консултирането като ключов фактор за ефективното функциониране на образователните структури;
- емпирично доказване на връзките между управленските практики, консултативната подкрепа и качеството на образователния процес;
- формулиране на практически препоръки към директори, консултанти и образователни политики.

Трудът показва научна зрялост, аналитичност и самостоятелност на изследователската работа.

6. Автореферат

Авторефератът коректно и точно отразява съдържанието на дисертационния труд. Структурата му е логична, ясно са представени целите, методологията, основните

резултати и приносите на изследването. Обемът и стилът му отговарят на академичните изисквания.

7. Перспективи за бъдещо развитие на изследването

Резултатите от дисертационния труд очертават ясни и научно обосновани перспективи за бъдещо развитие на изследването както в теоретичен, така и в практико-приложен аспект. Поставената проблематика и използваният изследователски дизайн създават стабилна основа за разширяване и задълбочаване на анализа в области, свързани със специалната педагогика, образованието на възрастни и образователния мениджмънт в приобщаващ контекст.

Една от основните посоки за бъдещо развитие е разширяването на изследователската извадка чрез включване на други региони или различни национални образователни системи, което би позволило по-добро отчитане на културните и институционалните влияния върху управленските и консултативните практики и би повишило обобщаемостта на резултатите. Допълнителен изследователски потенциал се открива в провеждането на сравнителни анализи между различни управленски и лидерски модели, с цел идентифициране на онези практики, които в най-голяма степен допринасят за качеството на образователния процес и социалната реализация на възрастните с интелектуални нарушения.

Дисертационният труд предоставя и добра основа за разработване на обучителни и квалификационни програми за директори и консултанти, като изведените изводи могат да бъдат трансформирани в практически приложими модели за развитие на управленски и консултативни компетентности. Наред с това изследването има потенциал за надграждане в рамките на постдокторски и проектни изследвания, което позволява то да бъде разглеждано не само като завършен научен продукт, но и като отправна точка за устойчиво развитие на изследователска линия в областта на приобщаващото образование.

8. Въпроси и препоръки

Въпрос към докторантката:

Какви са възможностите за адаптиране на изследваните управленски и консултативни модели към други национални образователни системи, включително българската?

Препоръка:

Би било полезно част от резултатите да бъдат публикувани в международни реферирани списания с фокус върху специалната педагогика и образованието на възрастни.

9. Заключение

Въз основа на направения анализ считам, че дисертационният труд на Александра Христос Андреу **отговаря напълно на изискванията** за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

С увереност давам положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на докторантката образователната и научна степен „доктор“.

Изготвил становището:

Доц.д-р Калоян Дамянов